

У 2016

949 к

Төлеуғазы Нұрғалиұлы

Осы жұрт
Ғалиханды біле ме
екен?

Төлеуғазы Нұрғалиұлы

Тарбағатай ауданының «Құрметті азаматы»
Еңбек ардагері, дербес зейнеткер.

Алмағайып заманда өмір сүрген, жүріп
өткен жолдары бұралаң, тағдыры
күрделі, еліне, Отанына сіңірген еңбегі
елеусіз қалған, Ғалихандай
тұлғалардың өмір жолы туралы

Қазақстан Республикасы

Ұлттық орталық кітапханасының

Әкімшілігіне ұсыныс.

Автор Нұрғалиұлы

12.09.2017 жыл.

Осы жұрт Ғалиханды біле ме екен?

Тағдыры күрделі өткен тарихи жолы бұралаң қазақ халқының бостандығы мен тәуелсіздігі жолында сонау патша заманында аянбай күрес жүргізген, өзінің саналы қысқа ғұмырын қазақ ұлтының бостандығы мен тәуелсіздігі жолындағы қасиетті қызметке бағыттаған Бияхмет Сәрсенов Орынбор қаласында соғыс комиссариатында саяси білім беретін бөлім жұмысын басқарып, соңынан халық ағарту комиссары Ахмет Байтұрсыновтың ұсынысы мен оқу комиссариатына ауысып, комиссариат коллегиясының

мүшесі, әлеуметтік тәрбие бөлімінің бастығы, мектеп бөлімінің меңгерушісі сияқты жоғары лауазымда қызмет ете жүріп, Орынбор мұғалімдер курсына студенттерге лекция оқып, ұстаздық етті. Ол осы уақыттарда Ахмет Байтұрсыновтың серіктес, мұраттас жақсы інілерінің бірі бола жүріп, Республикадағы оқу ағарту ісінің іскер ұйымдастырушысы белгілі қайраткері ретінде жұртшылыққа кеңінен танылып, зиялы қауым мен қарапайым халық арасында зор беделге ие болды. Ол туралы орыс зиялысы Авдеев: Бияхмет Сәрсенов қазақтың алғашқы кеңестік мектептерімен әр түрлі қысқа мерзімді курстарды ашуға, мектеп – интернат үйлерін салуға, жабдықтауға орасан зор еңбек етті, тіпті, қазақ өлкесіндегі алғашқы әскери оқу орындарын ашып, жабдықтауға да, оның қажымас күш – жігері, іскерлігі керек болды – деп жазды.

Ал ақын Сұлтанмахмұт Торайғыров «Таныстыру» деген поэмасында:

«..... Халел мен Әлімханды ай деп айтсақ

Шолпандыққа жарайды ай қасында ..» - деп

Жүсіпбек Аймауытов: «Бияш өте досшыл, жолдасшыл, жалғыз қалуға жарайтын, жанын қиюға шыдайтын ер еді. Еш нәрседен тауы шағылып, тез қайтпайтын, қажымайтын, қуаңқы, пысық еді. Бияш қысқаша айтқанда, алмас қылыштай, қырағы қаршығадай жігіт еді»- деп жазған Бияхмет Сәрсеновтың жалғыз ұлы, Ғалихан Бияхметұлы Сәрсенов өмірбаяны бойынша 1918 –жылдың 17-шілдесінде күндізгі сағат 12-де Семей облысына қарасты Көкпекті ауылы болыстық басқармасы бастығының жанұясында дүниеге келген. Әкесі сол кезде Семейдегі семинарияны бітіріп келген орыс тілі маманы болған.

Ғалихан: «Әкемнің дүниеден өтер алдында есімде қалғаны мені жалғыз ұлы болғандықтан ба екен өте жақсы көретіндігін, туыстарына мені қамқорлықтарына алып, оқытып, еңбекке үйретуге тәрбиелеуді, келешекте білімді де, білікті адам болып шығып, халқына пайда әкелетіндей қызмет етуге көмек жасауды тапсырып кеткені кішкене бала болсам да әлі есімде тұрады», - деп айтады. Алайда, менің өмір жолым оңай болып шықпады. Өмір жолым өте күрделі, 1925- жылдан бастап Ұлы Отан соғысы аяқталған 1945 –жылдары аралығы мен үшін азапты жылдар болды. Бірақ, осы

жылдар арасында ұшқыштар дайындайтын Тамбов училищесінде оқыған 1937 -39 – жылдар арасындағы үш жылды ойыма түсірсем, теориялық жағынан алған «өте жақсымен» бағаланған үлгерімдерім, «У- 2» типті, «УТ – 1- 2» самолеті, атақты жеңіл ұшып бомбалайтын барлаушы «У-5» самолеті, жойғыш «МИГ-3», «И-16», «Лавочкин» және «Туполев» самолеттерінде ұшып самғаған күндерім есіме түскенде, жастық шағымның шаттық күндері де ойға оралады.

Тамбов ұшақ училищесін бітірерде менің қуанышым су сепкендей болды. Өзіміздің қандас Семейлік қазақ ағайындарымыздың мені алашорда тұқымының баласы деп жеткізген хабарының салдарынан басқаны былай қойғанда, азаматтық авиацияға да жібермеді. Дипломымды да бермеді. Бұл училищеден тауым шағылғаннан кейін Каз КИЖ-дің журналистика факультетіне түсіп, ақырғы курсы енді бітіремін деп тұрған жылымда, тағы да жеткізілген сөз тасушылардың хабарымен мойындағы қорлық таңбасының әлі де алынбауынан оқудан шығарып тастады.

Суға кеткен тал қармайды дегендей, амалым таусылып, не істерімді білмей жүргенде, осы тұста жарияланған КСРО Жоғарғы Кеңесі Президиумының Жарлығы бойынша жоғарғы оқу орындарындағы басқа да жат бағытты болып келгендердің де балалары оқуларын одан әрі жалғастыруға болады дегенді бетке ұстап бір жылдық мұғалімдер даярлайтын институтты бітіріп алуға әрең қолым жетті. Оны бітірген соң Семей облысы Жарма ауданына қарасты Ақжал кенішінде тарих және жағрапия пәнінен беретін мұғалім болып жұмыс істедім.

Алайда, менің көкейімді тескен арман- ол мойнымдағы тағылған таңбаны алғызу еді. Ол үшін не істеуім керек? Кеңес еліне опасыздықпен шабуыл жасаған қас дұшпан неміс –фашист басқыншылары ашқан сұрапыл соғысқа сұранып, ерікті армия қатарына кету болды. Кеңес елінің бейбіт өмірі мен еңбегіне суық қолын сұққан басқыншыларға қарсы майданға аттануға белді бекем байлап, оның үстіне өзімнің әскери оқуда алған теория жүзіндегі соғысты басқару білімімді, әр түрлі самолеттерде ұшқан кезімдегі әдіс – айдаларымды басқыншылармен соғыста кек алу мақсатында неміс ұшқыштарына қарсы тойтарыс беріп, шайқас ашуға барғым келетіндігін білдіріп, КСРО Қорғаныс министріне бірнеше рет хат жолдадым. Менің көптен күткен хатыма тегіндегі өзім оқыған Тамбов училищесінің бастығы, генерал-полковник Волкан Семенович Гарановтың араласуымен, өз тілегіммен майданға алу туралы арызымды қанағаттандырған қуанышты күнге де қолым жетті.

Бұрынғы өзім оқыған Тамбов училищесін бітірген ұшқыштар ретінде Оренбург әскери бөлімі (военный комиссариат) арқылы Ақтөбе қаласының бас аэропортына азаматтық авиацияның ұшқышы ретінде жіберді. Бұл аэропорт Қорғаныс Министріне қарасты даңқы шыққан, ерекше тапсырмаларды атқаратын, жартылай әскери азаматтық ұшақ орны болатын.

Неміс басқыншыларының әуе шабуылына шығатын жойғыш «Мессершмидт», «Хундерт-7» самолеттеріне тойтарыс беретін, «М-17» моторлы, «Р-5» жойғыш жау авиациясымен айқасатын ұшқыр бомбалау самолеттерінен құрылған топта, кейде жойғыш самолеттер эскадрильясында

жұмыс істеді. Бұлар түнді бетке алып ұшып «Ф-1-2» ракеталарын алып ұшатын құпия самолет орындарын бомбалап, жойып отырған. Бұл жойылған объектілер Голландия мен Франция жағалауларынан 35 км, Голландия мен Англия арасындағы өткелдер мен Паде-Калеге және Францияға 65 км. жердегі, 9 баллға дейін күшті теңіз дауылы көтеріліп, кәрлене, өршелене тасып жатқан кезде, балықшы кемелері мен ірі тоннажды кемелерді су түбіне әкетіп жататын Ла-Манш бұғазының солтүстік жағалары еді.

Галихан «Р-5» самолетін басқарып ұшуды төтенше меңгерген, дыбыс үнін бәсеңдетіп түнде де, күндіз де ұша алатын мейлінше бейім ұшқыш ретінде де, штурман да, бортрадист те, өз өсінен 360⁰-қа айналатын пулеметте де, жойғыш жау әскерінің самолеттеріне тойтарыс беретін атқыш та болып істеген. Самолетпен ұшуда екінші пилоттың правосы бар, 260 рет ұшқаннан кейін капитан атағы дәрежесіне көтеріледі.

Кезекті бомбалау барысында Англия мемлекетіне қарсы қойылған жау жағының 9 ракетасын жойып жібереді. Оның есесіне Англия мемлекетінен оқ-дәрі, дәрі-дәрмек алып, қайтар жолында немістердің жергілікті жерді бомбалайтын «Юнкерс -88» самолеттерінен, сүңгуір қайықтардың шабуылынан қорғау мақсатында Англия жағалауларымен Дубр қаласы және Падекале Бұғазына дейін қарсы шабуылдан құтқару мақсатында шығарып салып отыратын көрінеді.

1942 – жылғы 15- қарашада үш самолеттер звеносымен шыққан кезекті әуе шабуылында Емдскідегі, Голландияның жарты аралы тұсындағы немістердің әскери объектілерін түнгі бомбалау барысында, бомбалаушы самолеттерге қарсы түнгі сағат үш жарымда әуе шабуылына бағытталған күшті жарық шашатын прожекторлардың қуалай түсірген жарығымен шағылыстыра отырып, жерден 3-4 миллиметрлік батареяның стволдары арқылы атқылаған жау зеңбіректерінің оқтары бастаушы екі самолетті жойып жібереді.

Галихан басқарып ұшып келе жатқан самолеттің батарея-зеңбірек оғы құйрық жағындағы қанатын тесіп өтіп, көптеген тетіктерін істен шығарып, самолетті басқару тетігінен айырады. Алдыңғы қанаттарының көмегімен әзер теңселіп, ілбіп ұшып келе жатқан, әрі қарай ұшуға мүмкіндігі болмағандықтан, 4 сағаттан кейін бақылаушы-ұшқыштың нұсқауымен самолетті қондырады да, опыр-топыр болып тік келген құлама кезеңнің беткейіндегі жартастың үстіне түсіп самолет екіге қақ бөлініп қалады.

Зенит артиллериясының оғынан бортрадист пен бортмеханик сол жерде дүние салады. Атқыш Юрий Степанов үш жерден оқ тиген ауыр жаралы күйінде түседі. Жарасы асқынғандықтан екі сағаттан кейін қайтыс болады, ұшқыш –штурман екеуі оны да жерлейді. Марқұм жеті бомбамен жаудың ротаға жуық күзетшілерін, 7 самолетін, «СР-1», «СР-2» боеголовкалы ракетасы сақталған 9 қоймасын жойып жіберген нағыз батыр москвалық азамат еді. Көзі тірі болса Кеңестер Одағының Батыры атағына лайық нағыз ерлердің бірі болар еді,- дейді Галекең.

Самолет жарылып, майдандас достарымызбен мәңгілік қоштасып, борша- боршамыз шығып, тілім- тілім болып немістердің қолына түспеу мақсатында Нидерланды еліне қашып келе жатқанда, қасымдағы досым

абайсызда сымтемір қоршаудағы темір торға оралып, жан дауысы шығып, жан тәсілім береді. Сөйтсем, қоршаудың өн бойына электр тоғы жүргізілген екен. Ақыры, майдандас досым штурманнан да осылай айырылып, не көмек жасауға келмей, не қолдан қойып топырақ салу рәсіміне де келмей дүниеден өтті. Тағдырға не шара, нені болса да көреді екенсің де көнеді екенсің, - дейді Ғалекең. – Тағы қай жерде, қандай ажал күтіп тұр екен деген ойда мұң, жүректе сыз, тартылған тор бойын жағалап, оңтүстікті бетке алып жүріп келемін. Кешкі сағат 7 кезінде тордың ар жағында үйілген мая көрінді. Тұтқынға түсіп қалмау мақсатында сол көрініп тұрған маяға барып жатып демалып, келесі күнгі жүріске күш жинап алу туралы алдамшы ой пайда болды. Көп ойланып тұрмай, кешкі сағат 9 кезінде, ымырт үйіріліп, қас қарайған мезгілде, тордың тартылған астын қырып, 1-2 метрге дейін қазып көрсем бір жақ бұрышында дөңгелек мыс қорапты мина көрінді. Енді екінші жағын қазғанда да осындай мина шықты. Екеуін де алып қазылған шұңқырдың жанына қойдым. Мөлшері тартылған сымның өн бойына осындай миналар көмілгендігі байқалады.

Ендігі жерде тартылған сым денеге тимейтіндей болған қауіпсіз жағдайға келгенде, қазған шұңқырды сағалап еңбектеп өтіп, жер бауырлай жылжып, әбден шаршап қалжыраған бетте сабан маяны тереңірек үңгіп барып, жатып қалсам ұйықтап қалыппын. Бір уақытта алыстан естілген қораз дауысты дыбыстан оянып кетіп ойлансам, үш самолеттің экипажынан қалай жалғыз қалғандығыма таң- тамаша болып, тіпті өз ойыма күмән келтіргендей де болдым. Ұйықтап жатқанда түсімде Семейде оқу оқып жүрген оқушы кезімде Семейден Аякөз станциясы арқылы Тарбағатайды басып Қызылтас бойындағы бір қазақ ауылына келіп қонып, қуырдаққа тойып жатқанымызда жанымыздағы екі москвалық орыс жігіттері үй ішіндегі бүргеге шыдай алмай бұлғын ішіктеріне оранып алып, суықта түнімен далада міңгірлеп өлең айтып, таулы даланың өте қатал қысының аязына шыдай алмай бейберекеті кетіп, жол өкінішіне қалғандығы бар болатын. Сол оқиға түсіме енгенде, әй, осы менің тағдырым да әлдеқалай болар екен?- деп, көкіректе шер, жүрек қобалжып, фашистердің қолынан қаза табамын ба екен, болмаса тұтқынға алынып азап тартар ма екем?- деген ой мазалай берді. Осындай ойлар мазалады не, мазаламады не, бас қорғайтын жалғыз серік қолымдағы нағаннан басқа дәнеңе жоқ. Түнімен қолымды нағанның шаппа механизмінен саусағымды да босатпай ұстап жаттым. Таңертең маядан шығып кез келген қауіпті жағдайда нағанның ілгек шаппасын басып қаламын деген саусағым қарысып қалыпты. Маядан шығарда жан-жағыма қарасам жаңа шығып келе жатқан күннің шапағына бөленген бойы екі метрге жуық егістік, таңғажайып таза ауасы мұрынды жаратын кең дала алқабы көздің жауын алады. Қаншама сауысқандай сақтықпен қарасам да лезде кенеттен кірпік қағып, көзді ашып- жұмғанша екі иығымнан баса қалған зіл батпан алақанның салмағын сезгенде, қолымдағы нағанның аузын қайда бағыттарымды білмей, қалшиып қатып қалып, қақпанға түскен түлкідей болғанымды бірақ сезіндім.

Еңгезердей, екі метр бойы бар, кең иықты адамның шеңгелінде тұрсам да маған жылы шыраймен күлімсірей қараған пішіні мені қысылтып,

тынышсыздандырғандай сезіндірді, бірақ біраздан кейін мен де өзіме-өзім келіп, денем үйір бола бастады.

Әлгі иығымнан басып тұрған еңгезердей адам бұрылып жүзбе-жүз келгенде, күлімсіреп, менің басымдағы фуражканы алып, маған маңдайындағы қызыл жұлдызын көрсетіп, өзінің киіп жүрген былғары плащының өңірін ашып, кителінің жағасына тағылған самолет белгісін көрсетіп, шаттаныңқырап күліп, менің иығымнан екі рет қағып «гуд» дегенде кісен бұғаудан босағандай, жаным жадырай бастады. Енді маған таза неміс тілінде сөйлеп, ыммен айтып та түсіндіріп жатыр. Мен оны былай да ұғып тұрмын. Ол осы араның жергілікті шаруа адамы екенін, салынған маялар мен егістік жер де осылардікі екенін айтып түсіндіріп жатыр. Осыдан кейін мені тұрған жерімізден онша алыс емес жуық жерде салынған он шақты үйге алып келді. Осы үйлерге алып келе жатқан бетте абайсызда әлде нендей қауіптер күтіп тұр ма екен деген ойлар да естен шықпайды.

Үйлердің барлығы да черепицамен жабылған, өте таза, тып – тыныш жатқан ел сияқты көрінді. Осы салынған үйлердің екінші үйіне тақай бергенде екі бүлдіршіндей қыз бен әйел алдымыздан шықты. Үйдің жанына келгенде егде тартқан бүкірлеу кемпірдің балаларын қарсы алғандағы күлкісі ұлының күлкісінің пішініне ұқсағандай болды. Үйіне кіріп жайғасқаннан кейін маған жарты литрлік кружкамен бір кружка қою сүт алып келіп ұсынды, оны ішіп алдым. Ендігі жердегі бұларға деген қорқыныш сезім мен шүбәлануым тарағандай болды. Менің айналамдағының барлығы да жылы шырай көрсетіп, күліп, іштеріне тарта бастады.

Менің киіп отырған формамды көрсетіп, қолымен аспанды нұсқап, біздің өткен түнде немістерді бомбалағанымызды, соған байланысты немістердің кегін алу мақсатында біздің самолеттерді атып түсіргендегі әрекетімізді, аңдаусыздағы оқиғалардың барлығын көріп, түнде түстеріне кіргендерін жырдай етіп айтып берді.

Осы әңгіме соңынан түскі тағам да дайын болды. Түскі тағам үш түрлі ас түрінен (блюдодан) жасалыпты, бірінші ірі қара етінен жасалған сорпа (бульон), екінші пісіріп езген картопқа (пюресі) пісірілген ет, сәбіз, капуста, сарымсақ салынған, үшінші пудинг (ұн немесе күрішке жұмыртқа қосқан, арахис, жүзім араластырылған тағам). Неге екенін кім білсін, бірінші берген тағамдарында нан болмады.

Бір сағаттан кейін ақ таблетка қосылған кофе (тегі таблетка қант орнына салынған болар), бутерброд, сыр мен жұқа тілінген нан қойылды.

Тағам ішіп болғаннан кейін ауылдағы 60-қа жуық еркек, әйел, бала-шағаны жинап алып келіп, менің қалай аман қалғандығымды айтып түсіндіріп жатыр. Мен де немістермен жүргізген айқастарымды, сонда көрсетілген ерліктермен қатар әлі де тойтарыс алатындығын айтқанымда, барлығы да жылы шырай көрсетіп күліп, өздері неміс басқыншыларының зұлымдығын айтып, көршілес жатқан елдер Францияға, Данияға, Нидерландыға, Бельгияға және Италия мен Испанияға маза бермей отырған арам ниеттерін айтып түсіндіріп жатыр.

Екі күннен кейін жұпыны киінген, басында шляпасы бар, велосипедке мінген екі азамат келді. Олар маған өздерін Голландия коммунистік партиясының өкілдері екенін, «Wurchet» немесе «Правда» газетінен екендіктерін айтып таныстырды. Олар менің қолыма «Ансванс» немесе жалған паспорт пен куәлік берді. Абайлап қарасам мені қабылдаған үй қожасы Утрехт қаласына барып, тиісті орындарға хабарлап, біздің жағдайымыз туралы егжей-тегжейлі айтқан сияқты. Біздің Нидерланд маңындағы ұрыстарымызбен де хабардар екені белгілі болды. Ең бастысы біз Нидерланд корольдығын неміс – фашист басқыншыларынан азат ету мен бостандық әперу жолындағы күрескерлер екенімізге де толық көздері жеткендіктен де, қамқорлыққа алуының басты себебі де осы деп ұғынған жөн, егер жау деп қарағанда жағдайдың да басқаша болатыны сөзсіз еді.

Нидерланд Коммунистік партиясының 1919 –жылдың 17-қарашасында құрылып, НКП 1919-жылы Коммунистік Интернационалға кіргендігін, II дүние жүзілік соғыста Нидерланд мемлекетінің бейтараптық жариялағанына қарамастан, 1940- жылы екі жүзділікпен шабуыл жасап, басып алғандығын, Корольдық Үкіметтің Ұлыбританияға эмиграцияға кетіп, НКП астыртын жұмысқа көшіп, қарсыласу қозғалысын ұйымдастырғаны туралы, эмиграциядағы үкіметтің тұңғыш рет КСРО-мен дипломатиялық қарым –қатынас орнатқандығы жайында да хабардар болдым.

Менің қожайынымның барып қайтқан Утрехт қаласы Амстердам мен дүние жүзіндегі ең ірі порт орналасқан Роттерд қаласынан кейінгі үшінші қала екен.

Утрехт қаласында тегінде Нидерландының королі тұрып, неміс – фашист басқыншылары опасыздықпен соғыс ашқан жылдары корольдің әскерлері он күн бойына соғысып, немістің тегеурінді техникасына төзе алмай, король осы ұрыста уланған оқтан бір қолынан айырылып, өз самолетімен Англияға ұшып кеткен көрінеді. Міне, осындай тарихы бар қалаға апару үшін маған Утрехт қаласының тұрғыны, индонезиялық Хасен- Али деген құжат даярлап берді. Құжатпен қоса мініп жүруіме арнайы велосипед берді. Велосипедке мінгізіп көріп, меңгеріп жүре алатындығымды көргенде таңқалғандары бар емес пе!

Сөйтіп, 1942 – жылы 17- қарашада күндізгі сағат 4-те мені іздеп келген кісілермен өзіме берілген велосипедіммен бірге ілесіп жүріп кеттім. Ілесіп келе жатқанда солармен бейнебір тегіннен бірге жүрген адамдардай жүріп келемін.

Біз жолға шығарда жерде қар да жоқ, күн 22⁰-қа дейін жылы болды. Жолға шығар алдында, маған костюм кигізіп, бетімді өзгертіп бояп, басыма шляпа, көзіме қара көзілдірік кигізіп, индонезиялық азаматқа нұсқамды келтіріп, өздерінің күтушісі ретінде ертіп келеді.

Бір – екі жерде немістердің қарауыл постыларынан өткенде, маған берілген фотосурет басылған куәлігімді көрсетіп отырдым. Сәтті боялғаны сонша, ешқайсысы шүбә келтірмеді. Сөйтіп, кешкі сағат 6-да Реимстан электричкаға отырып бет алған үлкен қаламызға да келіп жеттік. Кешкі сағат 8-де маған қолайлы екі бөлмелі үй берді. Осы

берілген үйге жайланып орналасып болғаннан кейін, осы қаланың тұрғыны болдым да кеттім. Осыдан кейін мені бірден Қызыл Крест қоғамының есебіне алып киіммен, тамақпен қамтамасыз етіп тұрды.

Құпия жұмыстар жөніндегі іс атқаратын журналист атымен редакцияның 6-7 метр тереңдікте орналасқан баспаханасында неміс тілінде әріп тергіш қызметіне орналасып та кеттім.

Әріп теру жұмысы біріншіден қара маймен, жұмыс істеу қолайсыздау, жиіркеніштілеу болса, екінші жағынан алғанда өте ауыр еңбекті керек ететін жұмыс болды. Осы тұстағы басқыншылар режиміне қарсы тұратын барлаушылыққа қатыспай аман қалғаным ол да көңілге қонарлық жай еді. Оған қарағанда, баспаханада жұмыс істеп, әріп теруді қиындық деп санауға да болмайды.

Бір жарым ай жұмыс істей келе қызметтес адамдармен таныса бастадым. Бізбен бірге жұмыс істейтін аға журналистің негізгі мамандығы медицина ғылымының докторы, осы жердегі ең бай аталатын индонезиялық халықтың 140 мыңнан аса халқын аузына қаратқан бірінен кейін бірі 300 жыл басқарып келген патша әулетінің тұқымынан шыққан адам екен.

Енді осы қыздың маған кездескен сайын шексіз құмарлана қарауы, оның үстіне сұлулығы мен сымбаттылығы, сүмбіл шашы мен алма мойыны, ұзын кірпіктері арасынан маған мөлдіреп қараған көзі, нәзік белі мен пісте мұрыны, бал шырынды сөзі мен ақ қағаздай кіршіксіз аққұба жүзі, кең маңдайы мен сымбатты тал шыбықтай бойы, жібек мінезі бар ақ сұңқардың ойда жоқта жан-жағымнан аумен тартқандай тоқтатпай өзіне еріксіз баурап әкеткен еді,- дейді Галекең.

Табиғатында байдан гөрі кедей, жарлы-жақыбайларға жақсы қарап, қамқорлық жасайтын адам көрінеді. Қала халқының басым көпшілігіне өзіне қарасты қызметкерлері арқылы азық-түлік, товар таратып беріп тұрады екен.

Жоғарыдағы айтылған қыздың жүрек жылуынан орын алған көңіл еріксізден осы қаланың орталығындағы екі тәжілі 26 пәтерлік лағыл тастан салынған үйінде тұруға тура келді. Бұл үй дем алу мен қонақ қабылдауға арналған үй көрінеді. Амстердамдағы қызмет орны да электр поезімен төрт жарым сағат жүріп баратын үлкен қызмет сарайы ретінде салынған (Елисейский дворец) ғимарат екен. Бұл ғимарат теңіздің арғы жағалауынан келетін елдердің де өкілдерін қабылдайтын көрінеді.

Осы үйде бірге тұра келе Голландияның бұрынғы королінің қызы принцесса Иока Мультерсамен үйленетін болып келісіп, күйеу бала болуға тура келді. Бір айта кетер жайт күйеу жігіт болуға ата – анасының ризашылығын алып қызбен келіскенімде, олардың діни сенімдері бойынша қосылатын екі адамның сүйіспеншілігі тұрақталып, толық бекігенше қызға тиісуге болмайтын көрінеді. Егер бұл шарттары бұзылған жағдайда, оның үстіне басқа елдің азаматына кететін қыз Алланың кәріне ұшырап, ажал ажыратады деген діни сенімге саяды екен.

Сөйтіп, осы қосылатын қызыммен 1943 – жылы Рим папасы басқаратын шіркеулік ұйымға барып некемізді қиғанша бірге тұрдық та,

1943- жылы 2- қаңтарда некеміз қиылып, Иока екуміз сол күннен бастап үйлі- баранды болдық. Католиктік дін ұстаушы адамның ұйғарымы бойынша менің әйелім Иока сол күні мұсылмандық дінді қабылдады да, сол күннен бастап бірге тұрдық. 1944 – жылы Варшаваны азат еткен күні менің ұлым Хорат дүниеге келді. 1944 – жылы 2- сәуірде неміс – фашист басқыншыларынан Голландия мемлекеті азат етілді. Рим папасының хабарлауы бойынша бұрынғы Голландияның королі жүрек параличінен қайтыс болады.

1945 – жылы 15- сәуірде Иоканың апайы Виниамина Нидерландының королі болады (коронованная Папой Римским в г. Риме).

Өз өмірімдегі көрген қызығым мен қамсыз уақытым осы болса да, туған жерге оралу еш ойдан шықпады. Өз елімдегі ауыр тұрмысты сезе тұрсам да, өзім сүйіп қосылған жарымды алып кеткім келді. Сол мақсатта туыстарынан рұқсат сұрадым. Туған – туыстары Иоканы басқа елдің азаматшасы болып кетуіне келісім бермейтіндігін, өз басымның елге оралуыма қарсы емес екендіктерін мүмкіндік болған жағдайда жанұяма қайта оралуымды қалайтындықтарын жасырмай ортаға салды.

Жанұямызбен бірге өткізіп жатқан және жақсы өмірімізді де тастап кету оңайға соққан жоқ. Бірақ та шеттегі ешқандай жақсы өмір туған жерді алмастыра алмайтындығына ешқандай шек келтіруге болмайтындығына көзім анық жетті.

Сонымен туыстарымның өз басыма елге оралуға қарсылығы болмағандықтан, сол жердің жергілікті жерінің Орталық Коммунистік партиясынан, корольдықтан, «Правда» газетінің редакторынан, жергілікті жердегі неміс – фашист басқыншыларына қарсы күресуші ұйымның орталығынан елге оралуға рұқсат етілген құжаттар алып, 1945-жылы 18-тамызда Кеңестер елінің зонасынан өтерде шет елден өз еліме оралғандығым үшін түрмеге алындым. Елге әкеле жатқан Голландия ақшасының құнымен есептегенде 2 миллион гулденнің мүлкі түгелдей тәркіленді. Жоғарыдағы берілген рұқсат құжаттарды ұсынудың нәтижесінде өз басымды түрмеден әзер босатты. «Байтал түгіл бас қайғы» дегендей дүниені қойып, басымды зорға сауғаладым.

Елге оралғанша біраз уақыт Польша мемлекетінде тұруға тура келді. Осы мемлекетте жүрген кезімде өзіммен бірге әскер қатарында болған ұшқышты кездестіріп, туысымды осы арадан тапқандай болдым.

Осы кездесуімізден кейін жолдасымның ақылы бойынша үйге келіп-кетіп араласып жүрдім. Досымнан басымнан өткен оқиғаны да жасырғам жоқ. Кей күндері ұзақ та сырласып отыратын күндеріміз болды. Сол бір сырласуда жолдасым Голландиядан күдерінді үз. Өз басың аман – есен болып, еліңді тапсаң үлкен олжа болар деген ойын да жасырмай айтып жүрді. Елге рұқсат алып жүріп кету сәті де тез арада түсе қоймады.

Сөйтіп, біраз уақыт өткен соң, менің салт жүрген өміріме жаны ашыды ма екен, кім білсін, тағы да бір күні бас қосып әңгімелесіп отырғанымызда: «Біз қанды қырғын соғыста бүкіл жолдастарымыз өліп, оның ішінде екеуіміз ажал аузынан қалған бақытты жандармыз деп санаймын. Сол сұрапыл ауыр күндерде сүйегіміз шашылып, бұл өмірді көру үміті де болмайтын сәттерді де бастан кешірдік, ол өзімен кетсін,

ендігі өмірдің жақсы өтуін де естен шығармаған жөн. Мына сенің осы жалғыз жүріп жатқан өмірің де менің жаныма қатты батады. Сен жалғыз жүрмей тұрмыс құруың керек, осы арадан қалайда жалғыз кетпей үйленіп кетудің қамын ойлағаның жөн», деді. Енді тағы бір үйіне келіп әңгімелесіп отырғанда «немене әлі жалғыз тұрып жатырсың ба, жоқ әлде бір өзіңе серік болар адам таптың ба?»- деп сұрағанда, мен: «Бұл арада кімді танымын, салт атты, сабау қамшылы жалғыз адамға кім қызын бере қояды»,- дедім. Осы сөзден кейін жолдасым көп ойланыпқырап отырып: «Оның да рас, бірақ осы әңгімені бастаған өзім едім, алайда, мен өз ортаммен тон пішкен екем, оны да мойындаған жөн. Мен осы әңгімені өзім бастап өз сөзімді өзім жұтып, сені еліңнен жырақ жүргенде мазақтағандай болмайын, менің қазір тұрмыс құрмаған 5 қарындасым бар, бірақ біздің салтымызда қыз баланы жасына қарай тұрмысқа шығуға байланысты шаруаларды үйретіп дайындайды. Үй болудың қам – қарекетін, жолдасымен қарым – қатынаста болуды біледі деген кезде тұрмыс құруына рұқсат береді. Осы бесеуінің үшеуін тұрмыс құруына болады деп отырмыз, төртіншісі де осы салтымызға байланысты тәрбие көруде, ал бесінші кенже қызды тұрмыс құрамын десе де бермейміз. Ойлан, жүрек қалауың білсін, ұнатқаныңа ағасы болсам да жеңгетайлық жасауға дайынмын»,- деді. Осыдан кейін не айтарымды білмей, ойланайын деп қонақ үйіне қайтып кеттім.

Шындығында ешқайсысына да үйлену ойым болмаған еді.

Жолдасымның осындай ақжарқын көңіл, ақ пейілмен айтылып отырған сөзін жерге тастау да қиынға соқты. Енді үйіне бара қалсам, сұрай қалса не айтам деген де ой мазалай берді. Ары ойланып, бері ойланып, қой кенже қарындасын аламын десем бермейтін шығар, осымен осы әңгімеге де нүкте қойылатын шығар деп ой қорыттым. Достың үйіне бармай тұратын емес, бір күні үйіне барғанымда, тағы да жеке отырғанымызда осы әңгіме туралы сөз болғанда, кенже қарындастарыңа қосылғым келеді дегенді айттым. Жолдасым, Ғалихан, сен қателестің деді. Ол саған жолдас бола алмайды. Өйткені, ол семья болу тәрбиесін де алған жоқ. Оның үстіне ана қыздар тұрғанда, оны тұрмысқа беру салтымызда жоқ деді. Алайда қанды көйлек досым болғандықтан, осы қағидалардың барлығын бұзып, саған жар табуға қызмет етуге тура келіп отыр. Бағыңа қарай көрерсің, жауабын келесі келгеніңде күт дегенді айтты да, сол күнгі әңгіме желісі осымен аяқталды. Қонақ үйге қайтар жолда да, үйге келген соң да осымен бұл шаруа тиянақталған шығар деген ойда болдым. Егер қарындасын маған тұрмысқа шығуға көндіре қалғанда не айтамын деген күдік те болғанын жасыруға болмайды.

Енді бір үйіне келіп әңгімелескенде, Ғалихан, сенің бұйымтайыңды бүкіл әдет – ғұрпымызды бұзып, саған жар болуға қарындасымның келісімін алдық дегенде, не айтарымды білмей отырып қалдым. Шегінетін жер болмады, ақыры Аня деген қарындасына тойымызды жасап үйлендік. Үйленгеннен кейін көп кешікпей 1946 – жылдың қарашасында Семей облысына қарасты Аякөз ауданына келіп жұмысқа да орналастық. Амал нешік, содан бастап Аякөздің КГБ-сіне тергеуге

алындық. Нидерландының королінің қызына қалай үйлендің? Шет мемлекет азаматшасымен қалай тұрдың? Бұл жаққа өтудегі мақсатың қалай? Шет елдегі тыңшылық қызметтің қай жағындасың? Қойшы әйтеуір, неше түрлі сұрақтар мен жауап – тергеулерден көзім ашылмады, ақырында бұл жерде тұрып жұмыс істеуге мүмкіндік болмай, басқа республикаға кетуге тура келді.

Сөйтіп, осы қосылған әйелім Аня екеуміз Түркменияда, Кавказда, Өзбекстанда болған қиын да ауыр жылдардағы қиындыққа толы өмірді бірге өткіздік. Кейінгі жылдары Шымкент қаласына келіп тұрақтанып, басында жер алып, уақытша отыратын үй салып, соңынан Аняның екі апайы 18 мың сом ақшалай көмек жасап, 10 мың сом қарыз ақша алып үй салып алдық.

Осы жердің 26, 21, 42 – мектептерінде 25 жылдай неміс, француз пәндерінен беретін мұғалім болып жұмыс істейді. Осы жұмысымен қоса Оңтүстік Қазақстан облысынан шығатын газеттің журналист – тілшісі болып қызмет атқарады. Осы үйленген полячка әйелінен (ауылда Айша деп атап кеткен көрінеді) Алик, Юрик, Валера есімді ұлдары болады.

Ғалихан Шымкент қаласындағы 42 – мектептен ардагер мұғалімдер қатарында құрметпен зейнеткерлікке шығады. Құрметпен зейнеткерлікке шығарып салу салтанатты кешінде мектеп директоры Н.Әлімжанов: Мектеппен бүгін қоштасқалы отырған Ғалекең ағай алпыс жылдық өмірінің қырық жылға жуығын халық ағарту саласында еңбек етіп, жас ұрпақтарға саналы тәрбие, сапалы білім беру жолына қалтқысыз арнады. Ол Ұлы Отан соғысына дейін де, жауды жеңіп келгеннен кейін де өзінің сүйікті мамандығы бойынша жұмыс істеді. КСРО ордендерімен, медальдарымен марапатталған абзал жан. Балаларға шет тілінен сабақ берді, мінсіз қызмет атқарды,- деді.

Ғалекеңнен білім алған көптеген жігіттер мен қыздар бұл күндері өз ұстазының жолын қуып, шет тілдер институттарын бітіріп мектептерде жұмыс істеп жүр. Олардың арасында 3, 21- мектептерде шет тілінен сабақ беретін Мағфуза Мәуленқұлова мен Манзура Назароваларды және басқаларды мақтан тұтамыз,- деп Оңтүстік Қазақстан облыстық газетінің кезекті бір номерінде жазылған көрінеді. Ғ.Сәрсеновке оқушылардың гүл шоқтарын сыйлап тұрған кезде суретті түсірген фотосуретші

Х.Ибрагимов деп жазылған. Осындай ғұмыр кешкен Ғалекеңнің Айшасы зейнеткерлікке шыққаннан кейін сал ауруымен ауырып, Юрка деген ұлын алып, Москваға емделуге кетеді. Одан әрі емделу үшін Петроградқа барып тұрып қалады. Ғалиханның қолында қалған екі ұлы Алик пен Валера қайтыс болады. Содан бері Ғалекең өмірін жалғыз өткізуде.

Тағдырға не шара, Кеңестер Одағы тұсында жат ел, жат жер Голландияда жүргенде өзі сүйіп қосылған, дәулетті өмірге қолын жеткізген бәйбішесі Иока мен одан туған Хоратты көруге мемлекет арасындағы темір қақпа мүмкіндік бермесе, енді көруге мүмкіндік болған кезде, 1959 жылы СССР партияның бас секретары Хуанкемен баласы Хорат анасы Иоке мұльдерес Ғалиханмен кездесуге келгенде, бірінші жағынан мемлекеттік қауіпсіздік комитетінің Голландияға ораламын деген жағдайда қатаң жазаланатындығы туралы ескертпесі,

екіншіден: жалғыздық пен екі иықтан батпандай болып басқан жұтаң тіршілік өмірі жібермей кездесе алмай намыс кернесе, жолдан дос көңілімен тағдыр қосқан тоқалы Айшаның жарымжан халының әне дұрысталады, міне дұрысталады, әлі –ақ Юрка екеуіміз үйге ораламыз деп жылда үміттендіріп келе жатқан мүшкіл жайы үміт пен өкінішке толы өмірде қиналыспен тіршілік етіп, 78-ден асып 80-ге аяқ басқан шағында Шымкент қаласында өмір сүріп жатқан Ғалекең трагедиясы осындай болып, 90-ға қараған шағында өмірден озды. Өткен күндерінен ескерткіш ретінде қалған Иоканың апайы Нидерланды мемлекетінің королевасы болған Виниаминаның фотосуреті сақталған көрінеді.

«Ода любви на войне» деген айдармен жазылған Ғалихан Сарсеновтың өмір жолын іздеп, зерттеуші Гультара Мендікулованың Франция мемлекетінің архивінен алынған құжатта, Советтер одағының әскери маманы Семей облысының Көкпекті ауданында туып - өскен, әкесі Бияхмет Сарсеновтың Алашорда партиясының көрнекті өкілі болған Ғалихан Сарсеновтың өмір баянын тапқандағы қуанышында жасырмапты. Архивтік құжатта Ғалиханның жау авиациясымен айқасатын ұшқыр самалеттерде ұшатын ұшқыштар даярлайтын Тамбов авиомектебін бітіргендігін жазыпты.

Соғыс басталған жылдардан кейінгі өмірі Голландия мемлекетінде жалғасқандығы туралы. Сол мемлекетте жүргенде Утрехт қаласында Голландияның бұрынғы Королінің ортаншы қызы принцессе Иоке Мульдерсамен үйленгенін, сол әйелінің Ғалиханнан Хорат деген ұл тапқанын, Ғалихан еліне кетіп Кеңестер Одағы тұсында жат ел жат жер Голландияда жүргенде өзі сүйіп қосылған, дәулетті өмірге қолын жеткізген бәйбішесі Иока Мульдерес пен одан туған Хоратты көруге мемлекет арасындағы темір қақпа мүмкіндік бермесе, енді мүмкіндік болған кезде 1959 жылы СССР-ға партияның бас секретары Хуанкемен ілесіп келген Иоке Мульдерес пен баласы Хорат Ғалиханмен кездесуге келгенде, кездесудің сәті түспегенін жазыпты.

Міне осының барлығы мақалада жазылғандарды бекітіп, үндесіп тұрғандай.

Төлеуғазы Нұрғалиұлы
Тарбағатай ауданының «Құрметті азаматы»
Еңбек ардагері, дербес зейнеткер.
Қазақстан Республикасы
Шығыс қазақстан облысы
Тарбағатай ауданы Ақсуат кенті.
Құрманғазы көшесі № 48 үй.
Үй телефоны: 8-723-46-2-16-50
8-771-553-41-13

Знает ли народ Галихана?

Бияхмет Сарсенов, человек с нелегкой судьбой, посвятивший всю свою сознательную, к тому же короткую жизнь на пути борьбы за свободу и независимость казахского народа, работал в отделении политического образования военного комиссариата в городе Оренбург до того как по предложению комиссара народного просвещения Ахмета Байтурсынова перевелся в образовательный комиссариат, где преподавал и вел лекции для студентов Оренбургского учительского курса, на таких высокопоставленных должностях как член коллегии комиссариата, председатель отдела социального воспитания, заведующий отделом школьного образования. Он в это время пользовался громкой популярностью среди населения и знатных общественных деятелей в качестве умелого организатора народного просвещения и единомышленника Ахмета Байтурсынова. Представитель русской интеллигенции Авдеев про него писал: «Бияхмет Сарсенов немало потрудился для открытия первых советских школ и разных коротковременных курсов, строительства школ-интернатов и оснащения учебных заведений необходимыми материальными вещами. Он вложил много сил и энергии на создание первых военных школ в казахских степях и для их материального обеспечения». А поэт Султанмахмут Торайгыров в своей поэме «Таныстыру» пишет: «...Если Халела с Алимханом назвать луной, Он годится в Венеру рядом с ними...». Жусипбек Аймауытов говорил: «Он был очень дружелюбным, открытым человеком, надежным и сильным другом, готовым жизнь отдать за родного. Был настойчивым, амбициозным, умелым, который идет за начатым до конца сломя голову. Одним словом, он был настоящим богатырем». Сын Бияхметова Сарсенова Галихан Бияхметович Сарсенов родился 17 июля, 1918 года в 12 часов дня в селе Кокпекти Семипалатинской области в семье районного правителя. Его отец на то время был молодым специалистом русского языка, окончивший Семипалатинскую семинарию. Галихан вспоминает: «Хоть я и был маленьким, но я хорошо помню что, отец перед смертью поручил меня своим родственникам, сказав чтобы меня отдали в школу и вырастили образованным, честным слугой народа». Но моя жизнь оказалось трудной. Особенно, начиная с 1925-года по окончанию войны в 1945 году были самыми мучительными годами в моем жизненном пути. Несмотря на все трудности, в моей памяти часто всплывают те три года 1937-1939 годов, которые я проучился в Тамбовской училище летчиков и мое лицо озаряется радостью прошлых лет, вспоминая дни, когда я получал хорошие оценки по теории, управлял самолетами «У- 2», «УТ – 1- 2», летал на известном разведывательном бомбардировщике «У-5», высотном истребителе «МИГ-3», на самолетах «И-16», «Лавочкин» и «Туполев». К окончанию Тамбовского училище мои беззаботные дни словно испарились. Благодаря казахским родственникам в Семипалатинской области, которые донесли что я потомок вдохновителя идеи «Алаш орды», мне не дали диплома и не приняли в гражданскую авиацию. После того, как разбились мои мечты стать летчиком, я поступил в КазКИЖ на факультет журналистики, так и не закончив его, опять же по вине доносчиков. Меня

отчислили на последнем курсе учебы. В то время вышел указ Президиума Верховного Совета СССР позволяющий продолжить учебу всем, кто был оттеснен и отвержен по причине своих обвиненных в измене Родины родственников. Воспользовавшись этим документом, я окончил одногодный преподавательский институт и работал учителем истории и географии в селе Акжал, района Жармак, Семипалатинской области. Но меня ни на минуту не покидала мысль о том, чтобы избавиться от этой черной тени, присвоившая мне звание «сына предателя народа». Единственным решением показалось по своей воле попроситься в армию и вступить в войну с фашистами. Я написал несколько писем в Министерство Обороны СССР с просьбой позволить мне восполнить ряды соотечественников и использовать все знания и навыки, накопившиеся за годы учебы в Тамбовской училище. С помощью вмешательства генерал-полковника Волкана Семеновича Гаранова, я получил письма-подтверждения, которого с нетерпением ждал. Учитывая тот факт, что я закончил Тамбовское училище летчиков, меня отправили в аэропорт Актюбинска через Оренбург в качестве летчика гражданской авиации. Этот аэропорт был известным полувоенным, гражданским взлетным местом, исполняющим особые задания в составе Министерства Обороны СССР.

Он работал в эскадрилье самолетов-истребителей, таких как «М-17», «Р-5», которые выполняли операции по уничтожению немецких самолетов «Мессершмидт», «Хундерт-7». Они летали ночью в поисках секретных мест самолетов с ракетами «Ф-1-2» и бомбили их, тем самым нанеся немецкой армии невосполнимые утраты. Уничтоженные объекты были разбросаны по северной части пролива Ла-Манш, где поднимались сильные ураганы со шкалой до 9 баллов, в 35 км от побережья Голландии и Франции, 65 км от проходов между Голландией и Францией, Паде Кале и Францией. Галихан показал себя с хорошей стороны в качестве стратегического летчика самолета «Р-5», летая и днем и ночью без единого шума, умелого бортрадиста, штурмана, управляющего пулеметом, вращающегося вокруг своей оси на 360^0 , метким стрелком. В одном из таких операции он уничтожил 9 вражеских ракет, поставленных против Англии. Также он защищал судна с медицинскими препаратами и с порохом от бомбардировки немецких самолетов «Юнкерс -88» по городу Дубр на английских побережьях до пролива Падакале. 15 ноября 1942 года в очередном полете в составе звена из трех самолетов ближе к Голландским островам, немецкие войска включили прожектор в 3.30 часов ночи и сбили два самолета. Пробившаяся крыло самолета в области хвоста повредил важные части и Галихан лишился управления. С помощью передних крыльев самолет шатался по ночному небу 2 часа, и после Галихан посадил его руководствовавшись указаниями летчика разведчика. Самолет то час же развалился на две части.

Пуля зенитной артиллерий унесла жизнь двоих: бортрадиста и бортмеханика. Стрелок Юрий Степанов получил три огнестрельных ранения и был в тяжелом состоянии, а через два часа он скончался на месте происшествия. Галихан с летчиком-штурманом похоронили его. «Юрий Степанов был московским героем, который с семью бомбами взорвал 7 вражеских

самолетов, солдатов, с численностью около роты, 9 складов с «СР-1», «СР-2» боеголовными ракетами. Он стал бы одним из почетных героев Советского союза, если бы остался в живых», - говорит Галихан.

«С невосполнимой утратой друзей, с болью в сердце мы бежали в Нидерланды, с целью избежания попадания в немецкие руки. По дороге мой напарник попал в железные проволоки и умер. Оказывается проволоки были оснащены электрическим током. Так я потерял последнего спутника, друга, и покинул его не будучий в состоянии даже похоронить. Что делать, такова судьба, а человеку ничего не остается чем смириться с ним», - говорит Галихан.

Около семи часов вечера я увидел сена по ту сторону проволоки. Я подумал, пойти и поспать внутри сена до следующего дня и набраться сил для дальнейшей дороги. Подождав, пока не стемнеет, к 9 часам вечера, я прорыл 1-2 м под колючей проволокой и обнаружил мину в алюминиевой банке. Прорыв дальше, я нашел еще одну и понял, что мины обставлены вдоль проволоки. Убедившись, что проволоки не касаются моего тела, я прошел по самодельному тоннелю и еле дойдя до сена, уснул. Я проснулся от крика петуха, и подумав, что лишь один остался живым от экипажа, засомневался. Во сне я увидел, как я в свои школьные годы поехал в Кызылтас через станцию Аягоз, Тарбагатай. Мы там наелись куырдака, а два наших московских друзей, вышли полежать на улице в невыносимый мороз, непотерпев укуса клещей дома. Вспомнив эту историю, я начал обдумывать свою жизнь. В голове вертелись столько вопросов: «Что будет дальше? Меня поймают и убьют? Может буду пытаться?» А в руке был наган, и больше ничего в защиту жизни. Я всю ночь продержал его так крепко и был готов направить на любого в случае опасности. Я вышел из сена, оглянулся вокруг. Кругом было зерновое поле и такой чистый воздух. Как бы я не вел себя осторожно, на минуту я заснул, а когда открыл глаза, крепкие руки сжимали мои плечи, в недоумении я не знал куда направлять свой наган, чувствовал себя как волчонок в плену. Человек, с ростом в 2 метра, с широкими плечами улыбался мне, взял мою фуражку, показал звездочку, открыл свой плащ, показал самолет на воротнике своего кителя, похлопал меня по спине со словом «гуд». У меня на душе стало спокойно, а он говорил по-немецки, объяснял жестами. А я и без того его понимал, он говорил что простой житель этого села, а сена и зерновые поля его владения. После он меня повел к жилому массиву из десяти домов недалеко от того места, где он нашел меня. Когда мы направлялись к дому, странное чувство страха и подозрения охватывало мой разум. Все крыши домов были из черепицы, везде царила чистота и тишина. Во дворе второго дома нас встретили женщина и два маленьких девочек, а вслед за ними вышла пожилая дама с искренней улыбкой на лице. Все мои сомнения растаяли и развеились когда я выпил предложенную мне кружку молока. Окружающие меня люди улыбались и так тепло относились ко мне. Указав на мою форму, подняв руки в небо они делились, что знают как мы вчера бомбили армию всеобщего врага и воевали с отвагой.

После небольшой беседы нас пригласили к столу. Обед состоял из трех блюд: на первое подали бульон с говядиной, на второе пюре с овощами, на

десерт пудинг из муки, яйца, арахиса и винограда. Неизвестно почему, но мы ели первое блюдо без хлеба.

Час спустя угостили кофе с белой таблеткой (видимо, таблетка была вместо сахара), бутербродом, сыром и тонко нарезанным хлебом. После ужина собрали более 60-ти человек из всего села и рассказали мою историю выживания. Я тоже поделился героическими поступками своих армейских товарищей и сказал, что немцов еще ждет много поражений. Услышав это, они обрадовались, рассказывали о зловещих поступках немецких солдат, о состоянии Испании, Нидерланды, Бельгии, Италии, Франции, Дании.

Через два дня приехали двое людей, бедно одетых, со шляпой на голове, на велосипедах. Они представились как члены Голландской Коммунистической партии и работники газеты «Wurchet» или «Правда». Они дали мне в руки «Ансванс» или же фальшивый паспорт. Я осознал, что хозяин дома поехал в город Утрехт и обратился в соответствующие органы за помощью. Они даже знали про наши сражения под Нидерландами. Стало понятно, что они меня опекают и помогают, потому что принимают меня за героя-борца на пути освобождения королевства Нидерландов от фашистов. От них я узнал, что Коммунистическая партия Нидерландов была создана 17 ноября 1919 года и в том же году вступила в Коммунистический Интернационал, а Германия вторглась в здешние земли, несмотря на объявления страной нейтралитета. Правительство эмигрировала в Великобританию и начала дипломатические отношения с СССР, а КПН перешла в подпольный режим работы, устроив сопротивительное движение. Утрехт, город, в который съездил мой хозяин, являлся третьим большим городом в Нидерландах, после Амстердама и Роттердама, где расположен величайший порт в мире. До немецкого наступления король проживал в Утрехте, его армия сражалась с фашистами в течение десяти дней, но не продержавшись перед мощной техникой врага, и потеряв одну руку в сражении, король улетел в Великобританию на своем личном самолете. Вот, чтобы отвезти меня в город, наполненный историческими событиями, они сделали мне паспорт гражданина Утрехта, по национальности индонезиеца Хасена-Али. Помимо паспорта, мне дали личный велосипед и очень удивились когда я легко управился ездить на нем.

Так, 17 ноября, 1942 года, в 4 часа дня, я последовал за этими двумя людьми в неизвестный город. Когда мы вышли в путь, стояло 22⁰ тепла, не было снега. Перед поездкой меня накрасили, надели костюм, шляпу, черные очки и ввели с собой в качестве своих слуг. В нескольких местах, где расположены немецкие охранные посты, я показывал свои документы. Удачно нанесенный грим не выдал меня. В 6 часов вечера мы сели поезд с Реймса и в 8 вечера я уже получил двух-комнатную, уютную квартиру. Я поселился в предоставленном убежище и стал одним из жителей этого города. Меня включили в список Красного Креста и обеспечивали бесплатной едой и одеждой.

Под именем журналиста по секретным заданиям, я работал наборщиком текста в типографии редакции, в 6-7 метрах под землей. Набор текста было связано с черным маслом, что неудобно и грязно и требовало много усилий, тяжелого труда. Но эта работа была намного лучше, чем

участвовать в разведывательных операциях в составе сопротивительного движения. На протяжении полтора месяца работы, я начал знакомиться с местными людьми. С нами работающий главный журналист была доктором медицинских наук, происходила из царской семьи, который правил свыше 300 лет над 140 000 индонезийцами. Теперь эта девушка запала мне в душу своими ярко-выразительными глазами, белокурыми ручками, красотой и обаянием, долгими и желанными взглядами, шелковистыми волосами, с порывистым, теплым характером, нежно-звонким голосом. Она помогала многим бедным людям. Она раздавала большей части населения города продукты и многие необходимые в быту принадлежности через своих сотрудников.

Доброта ее сердца растопила мою обледеневшую от войны душу и я переехал к ней, в большой, мраморный дом с 26 комнатами, в центре города. Этот дом был предназначен для отдыха и принятия гостей. Рабочий дом в Амстердаме, до которой 4,5 часа ехать на электрическом поезде, был огромным дворцом (Елисейский дворец), где принимали даже иностранных гостей из за пределами океана. Прожив в этом доме, мне пришлось жениться на дочери бывшего короля Нидерландов Иоке Мульдереса, и стать его зятем. Хотелось бы, напомнить что, когда я получил благословение ее родителей, я узнал, что по их верованию, нельзя трогать супругу до тех пор, пока не окрепнет ваша любовь. Если не придерживаться этого условия, по религиозным соображениям, девушка, выходящая замуж за чужака, жестоко карается Господом и навлечет на себя смерть.

Так мы жили с ней до венчания в церкви Папа Римского 2 января 1943 года, и лишь потом стали полноценной семьей. По наставлению друга-католика, Иока приняла Ислам и мы начали семейную жизнь. В 1944 году, в день освобождения Варшавы, родился мой сын – Хорат. 2 апреля 1944 года Голландия была освобождена от фашистов. По объявлению Папы Римского бывший король Голландии умер от сердечного приступа. 15 апреля 1945 года тетя Иоки Винамина стала королевой Нидерландов (короновалась Папой Римским в г. Риме).

Хотя моя жизнь была беззаботной и полной счастья, я ни на миг не мог забыть свою Родину. Зная, что меня ждет тяжелая жизнь на Родине, я хотел забрать собой свою любимую жену. Я попросил разрешения у родственников. Они сказали что не отпустят Иоку, но не противились моей поездке в СССР, также поделились надеждой на мое скорейшее возвращение в семью. Покинуть счастливую жизнь с семьей пришлось нелегко. Но я понимал, что ни какое богатство, роскошь, хорошая жизнь, многообещающее будущее не заменит родные края.

Так как, все родственники поддерживали мою идею о возвращении на Родину, я собрал документы, разрешающие мне вернуться в СССР с Центральной Коммунистической партии, королевства, редактора «Правды», центра местного движения борьбы против фашистов. Закончив со всеми документами я тронулся в путь. 18 августа, 1945 года при пересечении границы СССР, меня взяли под стражу. Конфисковали все вещи, в том числе и деньги, которые я вез домой, 2 миллиона гульдена, по голландским меркам. Предоставив все имеющиеся при себе документы, я еле спас свою голову от

тюрьмы. Обрадовавшись своей свободой, я не стал горевать по материальным вещам.

До возвращения домой, мне пришлось некоторое время пожить в Польше. Там я встретил своего армейского друга, летчика, и был безумно рад встрече родного человека. После этой встречи я часто ходил к нему в гости. Я рассказал ему, все что я пережил. Бывали дни, когда мы усиживались до утра, разговаривая на разные темы. В одной из таких посиделок, он мне откровенно сказал: «Сильно не надейся на возвращение в Голландию. Будет неплохо, если ты выберешься отсюда живым и доедешь до родных краев». Возможности получить разрешение на въезд в СССР не представился в ближайшее время. Спустя некоторое время, мой друг, обеспокоенный моей холостяцкой жизнью, признался: «Мы с тобой, счастливые люди, оставшиеся в живых среди миллионов погибших солдат. Мы многое потеряли, пережили моменты, когда думали что дальше только смерть и нам не выбраться из этой войны. Но все прошло, наступили светлые дни, о котором мы мечтали. Нельзя забывать провести остаток жизни в счастье и наполнять ее смыслом. Меня тревожит твое одиночество. Ты должен обзавестись семьей». В следующий раз когда он меня спросил: «Живу ли до сих пор я один, не нашел ли никого?» Я ответил: «Я же никого здесь не знаю, и к тому же кто же захочет выдать свою дочь за такого одинокого человека как я?». «Ты прав, я я не учел этот факт и оценивал все со своей точки зрения. Но я не буду брать свои слова обратно, дабы не хочу чтобы это выглядело как издевательство для человека, находившегося в далеке от родины. У меня есть 5 незамужних сестер. По нашим обычаям мы по возрасту обучаем девушек семейным делам, и не разрешаем выходить замуж до тех пор, пока они не усвоят главные навыки ведения семейной жизни. Трое из них успешно прошли этот воспитательный процесс и готовы создать семью. Четвертая сейчас проходит обучения. А самую младшую мы не за что не выдадим замуж, так как она еще совсем молода и не готова к такому серьезному шагу в жизни. Несмотря на то что я их брат, я готов свести тебя с одним из них, которая тебе пригленется». Я сказал, что подумаю, и ушел домой. Если честно, у меня не было мыслей насчет женитьбы. Но я не хотел обидеть друга, который со открытой душой и добрыми намерениями сделал мне такое великодушное предложение. Мне не давали покоя мысли о том, что же я скажу ему в следующий раз, когда погощу у него. Долго обдумав, я решил попросить руки самой младшей сестренки, в надежде что мне откажут. Когда в очередной раз, мой друг затронул эту тему, я выложил что хочу жениться на самой младшей дочери этого очага. Мой друг сказал: «Ты ошибся, это против наших обычаев. Она не может стать тебе женой. Как я уже говорил, она еще не готова к супружеской жизни. Но ты мой друг, и я ради тебя нарушу все правила и поговорю с сестрой. Ответа услышишь в следующий раз». Я был уверен, что на этом разговор о моей женитьбе закончился. Но нужно признать что в душу покрадывалось сомнение о том, что будет если он переубедит сестру.

Я окаменел, не зная что сказать, когда услышал, что вопреки всему они взяли согласие сестры. Отступить было некуда, я женился на Ане. Недолго после свадьбы в ноябре 1946 года мы переехали в район Аякоз

Семипалатинской области. С тех пор, нас вызвали на допрос в Семипалатинский КГБ. «Как ты женился на дочери Нидерландского короля? Как ты жил с гражданкой другой страны? С какими целями ты вернулся в СССР? Какой стране ты служишь шпионом?» Вопросы, такого рода не давали покоя и не найдя возможности устроиться на работу, пожить мирно здесь, мы уехали на другую республику. Так мы с Аней провели тяжелые годы жизни в Туркмении, Узбекистане, на Кавказе. После мы окончательно переехали в Шымкент, поначалу жили во временном доме, потом с помощью 18 000 сум, данный тетей Ани и 10 000 сум, взятый в долг, мы построили собственный дом.

Он проработал 25 лет учителем французского, немецкого в школах № 26, 21, 42. Дополнительно он был журналистом-корреспондентом областной газеты в ЮКО. От жены полячки Ани (в ауле ее прозвали Айшой) родились три сына: Алик, Юрик, Валера.

Галихан с большим почетом и уважением окружающих вышел на пенсию со школы №42. На торжественной мероприятии в честь проведения Галихана на пенсию директор школы Н.Алимжанов сказал: «Человек, которого мы сегодня с почтением провожаем на пенсию, 40 лет из своей 60-летней жизни посвятил труду в образовательно-просветительской сфере. И до начало Великой Отечественной войны и после победы он занимался своим любимым делом. Он награжден неисчислимым количеством наград и медалей Советского Союза. Он преподавал иностранные языки и преуспевал в этом как никто другой».

«Многие его ученики пошли по стопам своего наставника и окончив, институты иностранных языков, работают в школах. Среди них мы гордо можем назвать имена Магфузы Мауленкуловой и Манзуры Назаровой», - написали одном из номеров газеты Южно-Казахстанской области. Фотографа, сделавшего фото Г.Сарсенова, получающего букеты цветов от своих учеников, указали Х.Ибрагимовым.

Жена Галихана, Аня после пенсионного возраста, заболела параличом и взяв сына Юрку, уехала лечиться в Москву. Чтобы продолжить лечение поехали в Петроград и остались там. Алик и Валера, оставшиеся с отцом, в скоре скончались. С тех пор Галихан живет один.

Во время Советского Союза, железные стены между государствами не давали возможности увидеться с любимой женой Йокой и сыном Хоратом. Когда в 1959 году главный секретарь партии СССР Хуанке, Йоко Мульдерес и ее сын Херай приехали встретиться с Галиханом, с одной стороны предупреждение о наказании национального комитета безопасности в случае его переезда в Голландию, с другой тяжелая жизнь в бедности и одиночестве не позволили ему увидеться с ними. Он жил в ожидании и надежде, веря словам Айши, что она вот-вот поправится и они с Юркой вернутся домой. Так трагическая жизнь Г. Сарсенова закончилась к 90 годам в городе Шымкент. Единственной вещью на память сохранилась фотография тети Йоки Виниамины, королевы Нидерландов.

Гульнара Мендикулова в своей исследовательской работе под рубрикой «Ода о любви» не скрывает свою радость, когда она нашла биографию Галихана Сарсенова, военного, родившегося в районе Кокпекти,

Семипалатинской области, сына яркого представителя Алаш орды Бияхметова Сарсенова, в архивах Франции. В архивных документах также указано, что Галихан закончил Тамбовское училище летчиков.

Эти удостоверяющие бумаги дают много ценных информации о его жизни в Голландии, о женитьбе на королевской дочери Йоке Мульдерес, о рождении сына Хората, о разлуке с ними и невозможности встречи из-за строгих правил в СССР.

Все это наполняет статью и дает ей неоценимые очертания.

Толеугазы Нургалиевич

«Уважаемый гражданин» Тарбагатайского района

Ветеран труда, независимый пенсионер

Республика Казахстан,

Восточно-Казахстанская область, г.Аксуат, ул.Курмангазы №48

Телефоны: 8-723-46-2-16-50

8-771-553-41-13

Biyakhmet Sarsenov is the person with a hard destiny, who has devoted all the conscious, besides short life on the way of fight for freedom and independence of Kazakh people, worked in department of political formation of a military commissariat in the city of Orenburg, before according to the proposal of the commissioner of national education Ahmet Baytursynov, was transferred to an educational commissariat, where taught and led lectures for students of the Orenburg teacher's course on high positions as the member of commissariat's collegium, the chairman of the department of social education, the head of the department of school education. At this time he was served with a loud popularity among the population and notable public figures as the skillful organizer of national education and the adherent of Ahmet Baytursynov. The representative of Russian intelligentsia Avdeev wrote about him: "Biyakhmet Sarsenov has much worked for opening of the first Soviet schools and different short term courses, building of boarding schools and gathering equipments and necessary objects. He has put many forces and energies on creation of the first military schools in the Kazakh steppes and for their material security". And the poet Sultanmakhmut Toraygyrov in the poem "Tanystyru" writes: "... If we call Halel with Alikhan the moon, He is the Venus near them...". Zhusipbek Aymaulytov spoke: "He was very friendly, open-minded person, reliable and strong friend ready to give his life for close people. He was also persistent, skillfull, ambitious, who goes till the end with courage. In a word, he was like a hero from legends".

Biyakhmet Sarsenov's son Galikhan Biyakhmetovich Sarsenov was born on July 17, 1918 at 12 o'clock of afternoon, in the village of Kokpekti of Semipalatinsk area in a family of the governor. His father for that time was a young specialist of Russian language, graduated from Semipalatinsk seminary.

Galihang remembers: "Though I was very young, but I well remember that, the father before death has charged me to the relatives, having told that I should be sent to school and grown up an educated, honest servant of the nation". But my life was difficult. Especially, since 1925 and by the end of war in 1945 were the most painful years in my life's way. Despite all difficulties, I have a sweet memories of three years between 1937-1939, when I have studied at Tambov school of pilots and every time my face lights up by pleasure of last years, remembering days when I received good marks from the theory, flew on the planes "At — 2", "UT — 1 - 2", ruled the worldknown reconnaissance bomber U-5, the high-rise destroyer MIG-3, I-16, Lavochkin and Tupolev planes. By the graduation of Tambov school my carefree days have disappeared. Thanks to the Kazakh relatives in Semipalatinsk area, who have informed that I am a descendant of the inspirer of an 'Alash Orda' idea I haven't given the diploma and not accepted to civil aviation. After my dreams about becoming the pilot have broken, I have enrolled to KazKIZH for the faculty of journalism, without having finished it, besides because of informers. I was deducted on a last year of study. At that time there was a decree

of Presidium of the Supreme Council of the USSR allowing to continue study to all, who were pushed aside and outcast on acts of the left ancestors. Having used this document, I have graduated from one-year teaching institute and worked as a teacher of history and geography in the village of Akzhal, Zharmak region, in Semipalatinsk area. But I have been thinking about getting rid of this black shadow, given to me the rank of "the son of a traitor of the country". It seemed to be the only right decision to go to the army for waring with hitlerites. I have written several letters to the Ministry of Defence of the USSR with a request to allow me to fill ranks of compatriots and to use all knowledge and skills, which has collected for years of studying in Tambov. With a help of colonel general Volkan Semenovich Garanov, I have received letter of acceptance, which I looked forward. Considering the fact that I have graduated from the Tambov school of pilots, I was sent to the airport of Aktyubinsk through Orenburg as the pilot of civil aviation. This airport was the famous military place, executing special tasks as a part of the Ministry of Defence of the USSR.

He worked in a squadron of fighter aircrafts, such as "M-17", "R-5" which carried out transactions on destruction of the German planes "Messerschmidt", "Hundert-7". They flew at night in search of confidential places of planes with the F-1-2 rockets and bombed them, thereby having put to the German army irreplaceable losses. The destroyed objects have been scattered by northern part of English Channel, where rises strong hurricanes with scales nearly 9 points, in 35 km from the coast of Holland and France, 65 km from passes between Holland and France, Pade Kale and France. Galihan showed himself from a good side as a strategic pilot of aircraft "P - 5 ", flying day and night without any noise, skilled radio operator, navigator, controller of tank, rotating around its axis at 360⁰, the well-aimed shooter. In one such operation, he destroyed 9 enemy rockets, set against England . Also it protected vessels with medical supplies and with gunpowder from bombing of the German planes "Junkers-88" around the city Dubr on the English coasts to Pade Kale's passage. On November 15, in 1942, during the next flight as a part of a link from three planes, closer to the Dutch islands, the German troops have turned on a searchlight in 3:30 o'clock in the morning and have shot down two planes. A wing broken through in a tail has damaged important parts of plane and Galihang has lost control. With the front wing of the plane was lurching across the night sky for 2 hours, and then Galihan landed him, following the instructions of the pilot scout. The plane has fell apart into two parts.

Bullet flak claimed the life of two people : radio operator and mechanic . Shooter Yury Stepanov received three gunshot wounds and was in serious condition, and two hours later he died at the scene. Galihang with the pilot-navigator have buried him. "Yury Stepanov was a hero from Moscow, who with seven bombs has blown up 7 enemy planes, soldiers, with a number about a company, 9 stocks with "SR-

1", "SR-2" warhead rockets. He would become one of honorary Heroes of the Soviet Union if has survived", - Galihang says.

With irreplaceable loss of friends, with a heavy heart we ran to the Netherlands, for the purpose of avoiding to be hit on German hands. On the road my workmate has got in wire and has died. It appears a wire have been equipped with electric current. So I have lost the last companion, the friend, and have abandoned him without being able even to bury. What to do, such is destiny, and the person has no choice than to put up with it " - Galihang says.

About seven o'clock in the evening I have seen a hay on that side of a wire. I have thought, to go and have a sleep in a hay till next day and to gain strength for the further road. Having waited, until it was dark , at 9 o'clock in the evening , I dug 1-2 m under the barbed wire and have found a mine in aluminum cans. Breakthrough on, I found another , and realized that the mines are arranged along the wire .

Making sure that wires don't touch my body, I have passed on a self-made tunnel and having hardly reached hay, have fallen asleep. I have woken up from shout of a rooster, and having thought that only one remained alive from crew, have begun to doubt. I have dreamed as I in the school days have gone to Kyzyltas through station Ayagoz, about the Tarbagatai. We have gorged on kuyrdak there, and two of our Moscow friends, left to lie on the street in an intolerable frost, without having suffered a sting of pincers of the house. Having remembered this story, I have begun to consider the life. So many questions were at the tip of the tongue: What will be farther? I will be caught and killed? I will torture maybe?" And in a hand there was a revolver, and more than nothing in protection of life. I have all night long kept him so strong and was ready to direct to any in case of danger. I left hay, have looked around. The grain field and such clean air made me feel free and happy. As if I didn't behave carefully, I have fallen asleep for a minute and when has opened eyes, strong hands squeezed my shoulders, in perplexity I didn't know where to direct the revolver, felt as a wolf cub in captivity. The person, with growth in 2 meters, with big shoulders smiled to me, has taken my peak-cap, has shown a star, has opened the raincoat, has shown the plane on a collar of the single-breasted coat has clapped me on a back with the word "good". It became quiet in heart, he spoke in German, explained with gestures. I already understood him, he said that the simple resident of this village, and hay and grain fields are his ownies. After he led me to the inhabited massif from ten houses near that place where he has found me. When we went to the house, the strange feeling of fear and suspicion covered my soul. All roofs of houses were from a tile, purity and silence reigned everywhere. In the yard of the second house we were met by the woman and two little girls, and after there was an elderly lady with a sincere smile upon the face. All my doubts thawed when I drank the milk mug offered me. The people surrounding me smiled and so warmly treated me. Having indicated my

form, having raised hands in the sky they shared that they know as we bombed army of the general enemy yesterday and were at war with courage.

After small conversation we were invited to a table. The lunch consisted of three dishes: on the first served broth with beef, on the second mashed potatoes with vegetables, for a dessert a pudding from flour, eggs, a peanut and grapes. It is unknown why, but we ate first dish without bread.

An hour later we were served with coffee with a white tablet (probably, the tablet was instead of sugar), sandwich, cheese and thinly cut bread. After dinner more than 60 people from all village brought together and home owner told my story of a survival. I shared heroic acts of the army companions too and told that Germany still waits for many defeats. Having heard it, they were delighted, told about ominous acts of the German soldiers, about a condition of Spain, the Netherlands, Belgium, Italy, France, Denmark.

In two days there have come two people, who were poorly dressed with a hat on the head, by bicycles. They introduced themselves as members of the Dutch Communist party and workers of the Wurchet or Truth newspaper. They have given me in hands "Ansvans" or the false passport. I have realized that the host has gone to the city of Utrekt and have asked relevant organs for the help. They even knew about our battles near the Netherlands. It became clear that they sponsor me and help because accept me for the hero fighter on the way of an rescue of the kingdom of the Netherlands from fascists. I heard that Communist party of the Netherlands have been created on November 17, 1919 and entered to Communistic International in the same year, then Germany has intruded to the country, despite of the Netherlands' announcements about neutrality. The government emigrated to Great Britain have begun diplomatic relations with the USSR, KPN has passed into an underground operating mode, having arranged resistance movement. Utrekt, the city to which my owner has gone, was the third big city in the Netherlands, after Amsterdam and Rotterdam, where the greatest port in the world is located. Before the German approach, the king lived in Utrekt, his army battled against fascists within ten days, but without having held on against powerful equipment of the enemy and having lost one hand in battle, the king has departed to Great Britain by the personal plane. Here, to bring me to the city filled with historical events, they have made to me the passport of the citizen of Utrekt, on a nationality of indonezets, with a name Hasen-Ali. In addition to the passport, I was given the personal bicycle, they were surprised when I was easily ride it.

So, on November 17, 1942, at 4 o'clock in the afternoon, I have followed these two people to the unknown city. When we left for way, stood the 220th heat, there was no snow. Before a trip I was made up, have put on a suit, a hat, black glasses and they took me with them as the slug. In several places, where the German security posts are located, I showed the documents. Successfully put make-up has not issued me. We have sat down the train from Reims in 6 o'clock in

the evening and at 8 o'clock I have already received the two-roomed, convenient apartment. I have lodged in the granted shelter and became one of residents of this city. I was included in the list of the Red Cross and provided with free food and clothes.

Under a name of the journalist of confidential tasks, I worked as the typesetter of the text in typography of edition, in 6-7 meters underground. Typing has been connected with black oil, what is inconvenient and dirty, and many efforts, a hard work required. But this work was much better than participating in prospecting operation as a part of resistance movement. Throughout one and a half months of work, I have begun to know better local people. The main journalist, working with us, was a doctor of medical sciences, came from an imperial family, which governed over 300 years. Now this girl has sunk down into my soul with her bright expressive eyes, blond handles, beauty and charm, lingering and desired looks, silky hair, gusty, warm nature, a gentle and ringing voice. He helped many poor people. She distributed to the most part of the population of the city products and many necessary accessories in life through the employees.

Kindness of her heart has touched my soul and I have moved to the big marble house with 26 rooms, in the downtown. This house has been intended for rest and acceptance of guests. The working house in Amsterdam to which 4,5 hours to go by electric train, was the huge palace (Élysée Palace) where received even foreign guests, even from the borders of the ocean. Having lived in this house, I had to marry the daughter of the former king of the Netherlands Ioka Mulderes and to become his sons-in-law. It would be desirable, to remind that when I have received blessing of her parents, I have known that on their belief, it is impossible to touch the spouse until your love gets stronger. If not to adhere to this condition, for religious reasons, the girl marrying the stranger will be punished by the God and attracts death.

So we lived together before wedding in church of pope on January 2, 1943, and after then became a full-fledged family. On manual of the person, the believing Catholic, Ioka has accepted Islam and we have begun family life. In 1944, in day of an rescue of Warsaw, my son – Horat was born. On April 2, 1944 Holland was rescued from fascists. According to the announcement of the Pope the former king of Holland has died from heart attack. On April 15, 1945 the aunt of Ioka Viniamina became the queen of the Netherlands (it was crowned by the Pope in Rome).

Though my life was carefree and full of happiness, I couldn't forget the Homeland. Knowing that I am waited by a difficult life in the homeland, I wanted to take the lovely wife with me. I have asked for permission from relatives. They have told that won't release Ioka, but didn't oppose to my trip to the USSR, have also shared hope for my fastest return to a family. It was hard to leave happy life

with a family. But I understood that wealth, luxury, good life, the promising future can't replace the native land.

As, all relatives supported my idea about homecoming, I have collected the documents allowing me to return to the USSR from the Central Communist party, the kingdom, the Truths editor, the center of the local movement of fight against fascists. Having finished with all documents I have left for the way. On August 18, 1945, while crossing border of the USSR, I have been arrested. They have confiscated all things including money which I carried home, 2 million gulden, in Dutch measures. Having provided all documents, which were available, I have hardly rescued the head from prison. Having been delighted to the freedom, I didn't begin to grieve on material things. Before returning home, I had to live some time in Poland. There I have met the army friend, the pilot, and was madly glad to a meeting of the close person. After this meeting I visited him often. I have told him, everything that I have endured. There were days when we sat till the morning talking on different subjects. In one of such sit-round gathering, he has frankly told me: "Strongly don't hope for return to Holland. It will be quite good if you get out from here alive and will reach your motherland". An opportunity to get the entry visa wasn't presented to the USSR soon. Later, my friend concerned by my single lifestyle, saying: "We are with you, the happiest people who have survived among millions of died soldiers. We have lost a lot of things, have endured the moments when thought that further only death and we couldn't get out of this war. But everything has passed, there have come bright days, which we dreamed. You mustn't forget to carry out a remaining life with happiness and fill it with sense. I am disturbed by your loneliness. You should get a family". Next time when he has asked me whether I live still one or have found anybody? I have answered: "I know nobody here and besides who wants to give his daughter such lonely person as me?". "You are right, I have not considered this fact and estimated everything from my point of view. But I will not take my words back that I do not want that it looked as mockery for the person who is far from the homeland. I have 5 unmarried sisters. On our customs we train girls for family affairs and we do not permit to marry until they do not acquire the important skills of maintaining family life. Three from them have successfully passed this educational process and are ready to establish a family. The fourth sister is training now. And the youngest one is still absolutely young and not ready to such serious step in life. In spite of the fact that I am their brother, I am ready to bring together you with one of them which you adored". I have told that I will think, and have left home. Honestly, I had no thoughts about a marriage. But I did not want to offend the friend who with open soul and good intentions has made me such generous proposal. I was haunted by thoughts of what I will tell it next time when I stay for a while with it. Having long deliberated I have decided to ask hands of the youngest little sister, in hope that they will refuse me. When once again, my friend has touched upon this

subject, I have laid out that I want to marry the youngest daughter of his family. My friend has told: "You were mistaken, it is against our customs. She cannot become your wife. As I already told, she is not ready to the marriage yet. But you are my friend, and I for the sake of you will violate all rules and I will talk to my sister. The answer you will hear next time". I have been sure that the conversation about my marriage has ended. But deeper in my soul there was doubt about what will be if he overpersuades his sister.

I have fossilated, without knowing what to tell when I was told that contrary to everything they have taken consent of the sister. There was no place to depart, I married to Anya. Not for long after wedding, in November, 1946 we have moved to the Ayakoz in Semipalatinsk area. Since then, we were called for questioning in Semipalatinsk KGB. How you married the daughter of the Netherlands king? How you lived with the citizen of other country? With what purposes you have returned to the USSR? What country you serve espionage? Being tired of questions like these, without having found an opportunity to get a job and live peacefully here, we have gone to other republic. So we have carried out difficult years of life in Turkmenistan, Uzbekistan, in the Caucasus. After we have finally moved to Shymkent, first lived in the temporary house, then by money of 18 000 bags, taken from Anya's aunt and 10 000 bags, borrowed, we have built own house.

He has worked for 25 years as a teacher of French, German at schools No. 26, 21, 42. In addition he was a journalist-correspondent of the regional newspaper in South Kazakhstan. He had three sons: Alik, Yurik, Valera from his polish wife Anya (in the village she was nicknamed as Aisha).

Galihang with big honor and respect of people around has retired from school No. 42. On the event devoted to Galihang's pro-driving on pension the director of the school N. Alimzhanov has told: "The person, whom we faithfully see off today on pension has devoted 40 years from the 60-year life to work in the educational sphere. Both to the beginning of the Great Patriotic War and after a victory he worked at his favourite job. He is awarded by uncountable quantity of awards of the Soviet Union. He taught foreign languages and succeeded in it as nobody else."

His many pupils have gone in the footsteps of the mentor and having ended, institutes of foreign languages, work at schools. Among them we can say names of Magfuza Maulenkulova and Manzura Nazarova, - have written in one of the issues of the newspaper of the Southern Kazakhstan area. The photographer who has made a photo of G. Sarsenov, receiving bouquets of flowers from the pupils, was specified by H.Ibragimov.

His wife, Anya after a retirement age, has got sick with paralysis and having taken the son Yurka, has gone to be treated to Moscow. To continue treatment have gone to Petrograd and remained there. Alik and Valera who have remained with the father have died soon. Since then Galihang lives alone.

During the Soviet Union, iron walls between the states didn't give the chance to meet the beloved wife of Iokaya and the son Horat. When in 1959 the chief secretary of USSR party Huanke, Yoko Mulderes and her son Heray have come to meet Galihang, on the one hand the warning of punishment of national committee of safety in case of his moving to Holland, with another a difficult life in poverty and loneliness haven't allowed him to meet them. He lived in expectation and hope, believing Aisha's words that she just about will recover also they with Yurka will come back home. So tragic life of G. Sarsenov has ended by 90 years in the city of Shymkent. The only thing for memory the photo of the aunt Ioki Viniaminy, the queen of the Netherlands has remained.

Gulnara Mendikulova in the research work with the heading 'Ode about love' doesn't hide the pleasure when she has found Galikhan Sarsenov's biography, the military who was born in Kokpekti, Semipalatinsk area, the son of the Biyakhmet Sarsenov, a bright representative of Alash Orda, in archives of France. In archival documents it is also specified that Galikhan has graduated from the Tambov school of pilots.

These certifying papers give a lot of valuable information about his life in Holland, about a marriage to the royal daughter Ioka Mulderes, about the son Horat's birth, about separation from them and impossibility of a meeting because of strict rules in the USSR.

All this fills article and gives it invaluable outlines.

Toleugazy Nurgaliyevich

"Dear citizen" of Tarbagataysky district

Veteran of work, independent pensioner

Republic of Kazakhstan,

East Kazakhstan region, Mr. Aksuat, St. Kurmangazy No. 48

Home telephone number: 8-723-46-2-16-50

8-771-553-41-13

